

Fahreddin Râzi, **Hıristiyanlığın Reddine Yönelik Tartışmalar**, tahk. Abdülmecid en-Neccar, çev. Hidayet Işık, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2006), 95 s.

Geçtiğimiz yılın Eylül ayında Papa Xvi. Benedictus'un İslâm dinini ve değerlerini tahkir edici söylemleri önemli bir gündem oluşturmuştur. Papa, Bizans İmparatoru Manuel II. Palaiologos'un, muhtemelen 1391 yılında, Farisi bir bilgin ile Hıristiyanlık, İslâm ve her ikisinin gerçekliği üzerine yaptığı konuşmanın yer aldığı bir diyalogu, bu tahkir söyleminin kaynağı olarak göstermiştir. İmparator ile Müslüman bilgin arasındaki münazara sırasında dile getirilen ifadelerin yüz yıllar sonra Hıristiyan aleminin lideri tarafından, dinsel sorumluluk anlayışı bir yana, psikolojik ve pedagojik kaygılardan bigane bir şekilde tekrar edilmesi, insanlığın geleceği adına diğer dinlerle uyumlu iletişimin imkanın ne derece zor olduğunu ayrıca ortaya koymuştur.

Papa Xvi. Benedictus'un bu sorumsuzluğu bilimsel ve dinsel çevrelerde tartışılırken, tarihte Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasındaki dini tartışmaların mahiyeti konusu, önemine rağmen pek fazla hatırlanmamıştır. Dinler tarihi geleneği içinde köklü bir yeri olan ve kapsamlı bir literatür oluşturan dinsel münazaralar ve reddiye yazıları, geçmişten günümüze dinlerin ve din mensuplarının birbirlerini tanımlamaları sürecine oldukça aydınlatıcı bir ışık tutmaktadır. İslâm bilim tarihinin büyük müfessir ve kelamcılarında olan Fahreddin Râzi (1148-1209)'nin *Münâzara fi'r-Redd ale'n-Nasârâ* adlı eseri bu tür literatüre klasik bir örnek olmaktadır. XI. yüzyılda, Orta Asya'nın Harezmi bölgesine gelen bir Hıristiyan rahip ile Râzi arasında gerçekleşen münazaranın, içeriği itibarıyla halen güncelliğini koruduğunu fark etmek hiç de zor değildir.

Abdülmecid en-Neccâr tarafından tahkik edilen eser Hidayet Işık tarafından tercüme edilerek *Hıristiyanlığın Reddine Yönelik Tartışmalar* adıyla okuyucuya sunulmaktadır. Dinler tarihi akademisyeni olan mütercim Işık, kitabın sunuş bölü-

münde eseri, Râzi'ye nisbeti, bilimsel değeri, izlenen metot ve muhteva bakımından kapsamlı bir değerlendirmeye tâbi tutmaktadır. Eserde söz konusu edilen Hıristiyanlık bölümünde, Hıristiyan münazaracının Hz. İsa'nın tabiatı, çarmıh ve Hz. Meryem hakkındaki söylemlerine dayanılarak Nesturiliği temsil ettiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte Işık, sözü edilen Hıristiyanlığın doğruluk derecesini ele aldığı bölümde Hıristiyan rahibin, başta hulul olmak üzere Hz. İsa'nın iki tabiatı konusundaki çelişkilerine dikkat çekerek, adeta okuyucuyu ilerleyen sayfalardaki çetin teolojik tartışmalara hazırlamaktadır.

Devam eden bölümde, bu küçük eserin tahkikini yapan en-Neccâr'ın Râzi ve metin hakkındaki kanaatleri yer almaktadır. Bu kısımda *Münazara*'nın bulunduğu orijinal yazmanın 12/18 ölçülerinde ve orta hacimde 25 varaktan ibaret olduğu bildirilmekte ve her sayfada 17 satırın bulunduğu, anlaşılır bir Doğu hattıyla kaleme alındığı belirtilmektedir.

Münazara "Hıristiyan" ve "Râzi" başlıkları altında diyalojik bir formda şekillenmiştir. Tartışma temel olarak Hz. Muhammed'in peygamberliği, Hz. İsa'nın üstün olduğu, Hz. İsa'nın tanrılığının reddedilmesi ve iptali üzerinde gerçekleşmiştir. Hıristiyan münazaracı, Râzi'nin Hıristiyan teolojisine ilişkin eleştirilerini cevaplayıp Hz. Muhammed'in peygamberliğinin kırk yıl gecikmesi meselesi ve Hz. İsa ile üstünlük kıyaslaması, Kur'an'daki müteşabih ayetler ve Kur'an'ın saf Allah kelamı olduğuna dair şüphelerini içeren kapsamlı bir karşı koymada bulunmaktadır. Râzi ise kelam ilminin temel metotlarıyla süslediği cevabında, bir yandan dile getirilen şüpheleri gidermeye çalışmış diğer yandan Hıristiyan rahibin Hıristiyanlığa ilişkin temel itikadını sarsıcı söylemler dile getirmiştir.

Râzi'nin uzunca bir cevabın ardından Hıristiyan münazaracı ile arasında ilginç bir diyalog geçmektedir. Hıristiyan rahip Râzi'ye "bana galebe ettin ve beni cevaptan aciz bıraktın" itirafında bulunur. Râzi'nin "bunu itiraf ettiğine göre benim dinim olan İslâm dinine dönmen gerekir" (s. 69) çağrısına Hıristiyan rahip olumsuz cevap verir. Bunun üzerine Râzi'nin "dininin esasının,

ilminin, imanının ve kesinliğinin kurallarını bana haber verir mi-sin” talebine Hıristiyanın verdiği cevap saplantılı bir ruh halini yansıtan dehşet verici bir içerik taşımaktadır: “Dinimizin kuralı, Muhammed’in yalanlanmasına ve ona karşı düşmanlığa dayanır. Hatta zamanımızda yaşasaydı onu en kötü şekilde öldürürdük. Eğer [Tanrı] bizi onun ümmetinin hükümdarlarına, alimlerine ve imamlarına muzaffer kılsa, onları boğazlamakla, onların büyükle-rinin, salihlerinin ve zahitlerinin derilerini yüzmekle [Tanrı]ya yaklaşırdık. Şayet elimize geçse, onların ilim, hikmet ve marifetle ilgili bütün eserlerini, tefsir ve hadis kitaplarını, Kur’an sayfelerini mutlaka parçalardık” (s. 70). Daha galiz ifadelerle İslâm dini, Kur’an, Hz. Muhammed ve Müslümanlara yönelik hakareti aşan nitelermeler uzayıp gitmektedir. Fakat Râzî’nin bu ifadelere verdiği cevap, hem ona karşı öfkesini hem de bu öfkenin aşkın bir varlık tarafından konulan haddi aşmama emrine bağlı bir itidali yansıtmaktadır: “Şayet zimmi hukuku ve peygamberin sizin ve bizim aramızdaki zimmet akdini koruma tavsiyesi olmasaydı, şu saatte seni en kötü şekilde öldürmekle Allah’a yaklaşırdım” (s. 71).

Râzî’nin şahsında tarih, İslâm’a hakaret eden bir insanın hakaret ettiği dinin emirleri sayesinde hayatta kaldığının en güzel örneğine şahit olmuştur. Ölçsüz bir taşkınlık ve düşmanlığa karşı gösterilen bu sorumluluk duygusu ve hümaniter bilinç, aynı kısır döngüsel söylemler etrafında dönüp duran Papa XVI. Benedictus mantığına verilmiş en güzel cevap olsa gerek.

Kitaptaki tartışma bundan sonra da sürmektedir. Hıristiyan münazaracı Hz. İsa’nın üstünlüğü, İslâm’ın kılıçla yayılan bir din olduğu ve Kur’an’a ilişkin şüphelerini içeren sorulara Râzî’nin verdiği cevaplarla devam etmektedir. Kitabın sonunda ise okuyucuyu hoş bir sürpriz beklemektedir.

Işık’ın güzel bir tercümesi ve akıcı üslubuyla her kesimden okuyucuya hitap etme niteliği kazanan bu eser, asırlar sonra güncelliğini halen sürdürmesi bakımından çok ilginç bir metin-belge niteliğindedir.

Hakan OLGUN

(Dr., DİB)